

TJAŠA JAKOP

Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša

Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti

Novi trg 2, SLO-1001 Ljubljana

[tjasa.jakop@zrc-sazu.si](mailto:tjasa.jakop@zrc-sazu.si)

## KORUZNISTVO NA SLOVENSKEM: NAREČNA POIMENOVANJA ZA KORUZO IN Z NJO POVEZANA OPRAVILA

V prispevku<sup>1</sup> so predstavljeni narečni leksemi iz pomenskega polja 'koruza': poimenovanja za koruzo, izrazi za ličkanje in ruženje koruze. Jezikovno gradivo s slovenskega jezikovnega območja (zbrano za *Slovenski lingvistični atlas*) kaže na veliko narečno raznolikost. Za *koruzo* se najpogosteje uporabljajo še leksemi *turščica*, *sirek*, *frmenta* in *frmenton*, za pomen 'ličkati', tj. 'odstranjovati krovne liste s koruznega storža', so v gradivu zapisani še izrazi, kot so *majiti*, *slačiti* ali *kožuhati*, za pomen 'ružiti', tj. 'luščiti zrno s koruznega storža', pa npr. še *luščiti*, *robiti* ali *robkati*.

### 1. Uvod

Koruzna je žitarica, ena od poljščin, ki so jo skupaj s paradižnikom in krompirjem pripeljali iz Amerike v Evropo. Slovenski kmetje so začeli koruzo intenzivneje saditi konec 17. stoletja, sicer pa se je koruzna dobro udomačila v prehrani celotne južne Evrope in Balkanskega polotoka. Na področjih, kjer je koruzna uspevala, so jo gojili skoraj na vsaki kmetiji, v večjih količinah pa so jo sadili predvsem v jugovzhodni in zahodni Sloveniji. Na njivi so zrele koruzne storže obrali, tj. polomili<sup>2</sup> ali poželi (gl. Makarovič 1978: 68) in jih pripeljali do-

<sup>1</sup> Prispevek je nastal na podlagi raziskovalnih rezultatov v okviru projekta i-SLA – Interaktivni atlas slovenskih narečij (L6-2628, 1. 9. 2020–31. 8. 2023), ki ga sofinancira ARRS pri programu P6-0038 (1. 1. 2004–31. 12. 2021). Besedilo je bilo pripravljeno z vnašalnim sistemom ZRCola (ZRCola.zrc-sazu.si), ki ga je na Znanstvenoraziskovalnem centru SAZU v Ljubljani ([www.zrc-sazu.si](http://www.zrc-sazu.si)) razvil Peter Weiss (<https://zrcola.zrc-sazu.si/>).

<sup>2</sup> V SSKJ sta poleg glagola *lomiti* koruzna zapisana še *trgati* in *potrgati*. Tudi v Prekmurju koruzne storže *trgajo* (e-pošta Mojca Kumin Horvat, 28. 1. 2021).

mov. Ličkanje, slačenje, lupanje ali kožuhanje koruze (kot temu opraviću rečejo v različnih narečjih) je še pred nekaj desetletji veljalo za enega najpomembnejših skupinskih jesenskih opravil na kmetiji, danes pa je večinoma le še prijeten običaj ohranjanja oz. obujanja tradicije.

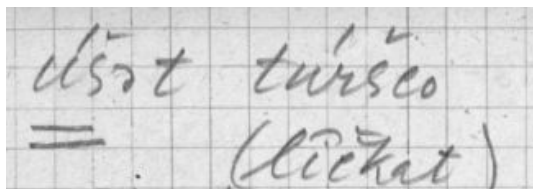
Koruzništvo (SEL 2004: 237) je pojem, ki je dobil ime po ležišču, napolnjenem s koruznim ličkanjem.<sup>3</sup> Posredno izraža neodobravanje skupnega življenja brez poroke. V *Slovarju slovenskih frazemov* (Keber 2011: 374) ima *koruzništvo* oz. *živeti na koruzi* pomen živeti skupno življenje moškega in ženske brez zakonske zveze. V času nastajanja tega izvorno slovenskega frazema takšnih zvez okolje, zlasti kmečko, ni odobravalo, prav tako ne oblast, zlasti pa ne Cerkev. Neporočeni ljubezenski pari zato niso živeli v hišah, ampak so spali skupaj v hlevu, na skednju, kozolcu, se sestajali ali ljubili v gozdu, v koruzi ali na koruznici. Slabo, neudobno ležišče s koruznico ali skrivanje v koruzi je torej motivacija za nastanek frazemov *živeti na koruzi* (*koruznici*), *življenje na koruzi*, sopomenk *koruzni zakon* in *koruzništvo* ter izrazov *koruznik*, *koruznica* [tj. neporočen moški oz. ženska, op. T. J.].

Prispevek temelji na narečnem gradivu, ki ga od 1946 dalje slovenski jezikoslovci zbiramo za *Slovenski lingvistični atlas* (SLA),<sup>4</sup> in sicer za vprašanja V197 'koruza', V198 'ličkati' in V198(a) 'ružiti',<sup>5</sup> ki jih bomo v članku analizirali in komentirali. Z zapisovanjem na terenu je leta 1946 pričel dialektolog Tine Logar, ki je zapisal približno 200 govorov. Kasneje so gradivo zapisovali še drugi jezikoslovci in dialektologi (npr. Jakob Rigler), pa tudi študenti. Mreža raziskovalnih točk je z leti rasla in danes obsega 417 krajev (od tega jih je 78 zunaj državnih meja Republike Slovenije); zadnje desetletje gradivo zbiramo predvsem dialektologi z Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša. Odgovori so zapisani v slovenski narečni fonetični transkripciji, ki se je z leti spreminjala.

<sup>3</sup> Ponekod so do 60. let 20. stoletja z ličkanjem polnili žaklje (blazine) za čez celo posteljo (gl. Jakop: Komentar in karta 2/38: 'blazina za čez celo posteljo' v: SLA 2.2: 2016: 207–210).

<sup>4</sup> *SLA* je eno temeljnih del slovenske dialektologije in nastaja na Inštitutu za slovenski jezik Frana Ramovša Znanstveno raziskovalnega centra Slovenske akademije znanosti in umetnosti. Od leta 2014 so že objavljeni zvezki *SLA* (SLA 1 in SLA 2) dostopni tudi na portalu Fran.si (<https://fran.si/>).

<sup>5</sup> Ročno izdelane jezikovne karte za pomen 'koruza', 'koruzni storž', 'ličkati' in 'ružiti' v slovenskem jezikovnem prostoru je na podlagi do takrat zbranega gradiva za *SLA* objavila že Francka Benedik leta 1996. Gradivo v tem članku se po 25 letih razlikuje tako po večjem številu govorov v mreži *SLA* (ki posledično prinaša več leksemov) kot tudi po načinu poknjževanja ter etnografskih podatkih, ki jih je avtorica tega prispevka dodala po načinu Jakop 2020 (v *HDZ* 24). Sodobni znakovni jezikovni karti za *ličkati* in *ružiti* bosta objavljeni tudi v *SLA 3 Kmetovanje* (v pripravi).



Zapis Tineta Logarja za Cerklje na Gorenjskem (gorenjsko narečje, T211)<sup>6</sup> iz leta 1947.

## 2. Komentiranje in analiza gradiva za V197 ‘koruza’, V198 ‘ličkati’ in V198(a) ‘ružiti’<sup>7</sup>

Slovenski jezik meji na pet sosednjih jezikov – italijanskega, furlanskega, nemškega, madžarskega in hrvaškega – zato v slovenskih narečjih najdemo vplive teh jezikov in njihovih (zgodovinskih) narečij (zlasti to velja za obrobna – mejna narečja oz. t. i. narečja v stiku). Poleg besed slovanskega izvora najdemo v narečjih izposojenke, prevzete v različnih obdobjih. Največ prevzetih besed predstavljajo germanizmi (zlasti prevzemanje iz južne bavarske nemščine v narečno slovenščino: npr. *žlajsati*, *šopiniti* ali *šopinati* ‘ličkati’). Romanizmi se pojavljajo predvsem na zahodu (npr. v primorskih narečjih), in sicer iz furlanščine (npr. *frmenta* ‘koruza’) ter beneške ali knjižne italijanščine (npr. *frmentin* ali *frmenton* ‘koruza’). Najmanj je hungarizmov oz. madžarizmov (*kukurica* ‘koruza’ na skrajnem severovzhodu, npr. v prekmurskem narečju) ter prevzemanja iz hrvaškega jezika, npr. *kukuruz* (kar naj bi posledično vplivalo na oblikovanje slovenskega poimenovanja *koruza*); gl. še Jakop 2015: 91–92.

### 2.1. Koruza

Na Slovensko je koruza prišla v 17. stoletju, ko so jo od Italijanov prevzeli v Furlaniji, na Goriškem in v Ziljski dolini. Na Dolenjskem, Štajerskem in v vzhodnem delu Koroške so jo prevzeli prek Ogrskega od Turkov (Valenčič 1970: 258–259; SEL 2004: 236). Na Kranjskem so v Valvasorjevem času pridelovali koruzo le v nekaterih krajih, največ na Kočevskem in Dolenjskem. V začetku je naletela na nezaupanje; oprostitev desetine pa ji je pomagala, da so jo že konec 17. stol. upoštevali kot pomemben del ljudske prehrane. Na Koroškem je bilo sajenje koruze omejeno na obmejne kraje proti Italiji, na Ziljsko dolino in okolico Celovca (Valenčič 1970: 258–259). Od srede 19. stoletja je njena raba naraščala povsod po Slovenskem (SEL 2004: 236).

V *Slovarju slovenskega knjižnega jezika* (SSKJ) ima leksem *korúza* pomen ‘enoletna rastlina s kolenčastim stblom in velikimi storži ali njeno seme’; za

<sup>6</sup> Veliki T (od T001 do T417) pomeni številko kraja v mreži točk za SLA.

<sup>7</sup> Veliki V označuje številko vprašanja iz vprašalnice SLA.

ta pomen najdemo v slovenskih narečjih 18 različnih poimenovanj. Motivacija poimenovanj za to poljščino (lat. *Zea mais*) v slovenskih narečjih je: 1) glede na zemljepisni izvor (npr. *turščica*), 2) podobnost te kulturne rastline s sirkom (*sirek*, lat. *sorghum vulgare*) ali 3) glede na videz (npr. *debelača*).

Najpogostejši narečni leksem je *turščica* (< \**turščica* ← *Turek* (< *Turьkь*) oz. *Turčija*)<sup>8</sup> najdemo v gorenjski in štajerski narečni skupini, v koroških narečjih še *turka*<sup>9</sup> (< \**turka*) in *turkinja* (< \**turkynja*), manj pogosto pa *turščak* (< \**turščakь*) v notranjskem narečju in *turkin* (< \**turkinь*) v istrskem narečju primorske narečne skupine. Slovenski etimološki slovarji (ESSJ, SES) navajajo dva možna vira prevzemanja: 1) iz it. *grano turco* ‘koruza’ in 2) iz stare in/ali dial. nem. *Türkisch Korn* ‘koruza’ ali *Türkischer Weizen* ‘koruza’ (kot npr. češ. *turkyně* ‘koruza’). Domnevajo, da se koruza imenuje po Turčiji zato, ker naj bi na Balkan v 17. stol. prišla s turškim posredovanjem, morda pa je s pridevnikom ‘turški’ tu mišljeno ‘ameriški’ oz. ‘mehiški’, saj je za Evropo v 17. stoletju mejo z ostalim svetom predstavljala Turčija (Gl. še Karničar – Žejn (po Kisch 1946) 2009: 578).<sup>10</sup>

Leksem *koruza* (< prek hrv. *kukuruz* < \**kukuruzь*) je najbolj razširjen na vzhodu, kot dvojnica pa se pojavlja tudi v drugih narečjih (kot knjižno poimenovanje k narečnemu *turščica* ali *frmentin*),<sup>11</sup> zlasti na področjih, kjer v preteklosti (npr. zaradi visoke lege) koruze niso sadili, ker ni dozorela.<sup>12</sup> Za prekmursko narečje je značilen leksem *kukorica* (< madž. *kukorica* < jsla. *kukurica*),<sup>13</sup> leksema *kuruz* in *kukuruz* (< hrv. *kukuruz*) pa uporabljajo v južnobelokranjskem narečju poleg

<sup>8</sup> V analizi je prikazana oblikovna zgradba fonetično poknjizenih oblik narečnih leksemov, ki mu sledi njen praslovanski predhodnik ali tujejezični vir. Simbol \* pomeni rekonstrukcijo, < ‘se je razvilo iz’, > ‘se je razvilo v’, ← ‘tvorjeno iz’ in ‘xxx’ pomen (SLA 2.2: 52–58). Pri zapisovanju smo se zgledovali tudi po morfoloških analizah v slovanskem atlasu *Občeslavjanskij lingvističeskij atlas* (OLA L4: karta 54, 2012).

<sup>9</sup> V slovenskih narečjih se leksem *turka* uporablja tudi za krompir (Škofic 2007: 20), in sicer v severnem delu kraškega narečja in severozahodnem delu tolminskega narečja primorske narečne skupine, kjer koruzi pravijo *sirek*.

<sup>10</sup> Krajšave: bav. nem. češ. – češko, dial. nem. – dialektalno nemško, furl. – furlansko, hrv. – hrvaško, istr. ben. – istrsko beneško, it. – italijansko, jsla. – južnoslovansko, kor. nem. – koroško nemško, srvnem. – srednjevisokonemško, trž. it. – tržaško italijansko, madž. – madžarsko, nem. – nemško, psl. – praslovansko.

<sup>11</sup> V točki gorenjskega narečja (T202 Kropa) je npr. poleg leksema *turščica* podan še leksem *koruza*, označen s kvalifikatorjem »novejše«.

<sup>12</sup> V posameznih krajih brez odgovora so zapisana pojasnila, da tam »koruze ne sejejo« (npr. v rožanskem narečju), »niso imeli koruze« ali »koruza ne dozori« (v obirskem narečju), »koruze ne sadijo« (v obsoškem narečju) oz. »koruza ne raste« (v govorih podjunskega, nadiškega ali dolenskega narečja).

<sup>13</sup> V porabskem narečju imajo leksem *kukarca* za koruzo, *kukarco lüpamo* (ličkamo) in *lüšči-mo* (luščimo). Koruzo so mleli v mlinu ali doma in so stroju rekli *daralo* prevzeto iz madžarščine *daráló* (iz e-pošte Marije Kozar Mukič, 18. 1. 2021; Kozar 1996: 57).

manj pogostih poimenovanj *debelača* in *debelka*. V istrskem in delu notranjskega narečja prevladujeta romanizma *frmentin* ali *frmenton*<sup>14</sup> (← it. *formentone* ‘koruza’, trž. it. *formenton* ‘koruza’, furl. *formenton* ‘koruza’; Pirona 2001: 336, Doria 1987: 244)<sup>15</sup> in *frmenta* (← furl. *forment* ‘koruza’; Pirona 2001: 336). Redko se za koruzo rabi kar leksem *žito* (v rezijanskem narečju).

Na zahodu (npr. v ziljskem narečju koroške narečne skupine, obsoškem, nadiškem, briškem, kraškem in tolminskem narečju primorske narečne skupine) najdemo leksem *sirek* (< \**sirekъ*), ki kaže na dejstvo, da je ta vrsta žita tu rasla še pred prihodom koruze in se je poimenovanje preneslo na njej podobno novo rastlino. Etimološko izhodišče je lat. \**suricum* (srlat. *syricum*) *granum* ‘zrno iz Sirije’, iz česar je it. *sorgo* ‘sirek’ (ESSJ III: 237). *Sirek* je tudi v Slovarju slovenskega knjižnega jezika (SSKJ) dvopomenski leksem (prim. Karničar – Žejn 2009: 582), in sicer 1) ‘koruzi podobna kulturna rastlina z latastim socvetjem in drobnimi semeni’, tj. *sorghum vulgare*, in 2) ‘koruza’ s kvalifikatorjem narečno severovzhodno. Takšno dvopomensko opredelitev za *sirek* navaja že Pleteršnik (1894–1895: 476):

**sírək** 1., -rka, m. dem. sir; 1) das Käschen; — das Käselaibchen; — 2) = prga, der Ölkuchen, vzhšt.-C. [vzhodni del slovenske Štajerske, op. T. J.]

**sírək** 2., -rka, m. 1) die Moorhirse (*sorghum vulgare*); — 2) = koruza, Guts., Jarn., Jan., Rez.-Baud., KrGora, Prim.

## 2.2. Ličkati (koruzo)

Slovenski kmetje so koruzne storže zvozili z njive domov z vozovi, nato je sledilo ličkanje. To je pretežno skupinsko opravilo, povezano s spravi koruze. V večji meri je razširjeno od srede 19. stoletja do 60-ih let 20. stoletja, ko je ročno ličkanje nadomestila strojna obdelava. Manjše količine koruze so ličkali v hiši, večje pa pred hišo, na dvorišču ali na podu oz. gumnu (po SEL 2004: 284). Tisti, ki ličkajo, posedejo navadno v krogu okoli velikega kupa, sedeč na nizkih stolčkih, pručkih, klopeh, zabojih ipd. Po Sloveniji povezujejo navadno po dva (in dva) koruzna storža skupaj z ličkanjem in jo mečejo na kup poleg sebe. Ličkanje koruze v zadnjih letih [od 70. let 20. stoletja, op. T. J.] vsaj ponekod opravijo strojno, ko večje količine zličkajo s *kožuhači* [stroji za ličkanje koruze, op. T. J.] (vzhodna Slovenija). Tudi pri tem delu si vaščani velikokrat medsebojno pomagajo (Makarovič 1978: 68–69).

<sup>14</sup> Primer iz šavrinskega podnarečja istrskega narečja (Pomjan): *Pud γ'redo já va'selo án par ma'čēt fərman'tona, u kan'tonę so i'mel'anka kriš* ‘Pod tramom je viselo nekaj šopkov koruze, v kotu so imeli tudi križ.’ (Todorović 2021: 58–59).

<sup>15</sup> Italijansko poimenovanje *formentone* izvira iz latinskega *frumentum* ‘žito’ (ESSJ, Skok 1971: 526, Battisti in Alessio 1950–1957: 1690, Cossutta 2010: 45).



Slika 1. Boris Kuhar: *Lupljenje debelače pri Simoniču, Drašiči, Bela Krajina*, oktober 1965 (SEM)

V *Slovarju slovenskega knjižnega jezika* ima glagol *ličkati* pomen 'odstranjevanje krovne liste s koruznega storža'. V slovenskih narečjih so najpogostejši leksemi *ličkati* (← ps. *\*lyko* 'ličje') v dolenskih in vzhodnih gorenjskih govorih (z različico *likati* v slovenskogoriškem in prleškem narečju panonske narečne skupine). V štajerskih narečjih (npr. Savinjska dolina, Kozjansko, Slovenske gorice) je najpogostejši leksem *kožuhati* (← *\*kožuxъ*, sorodno s ps. *\*koža* < *\*koz'a* '(kozja) koža' ← *\*koza* 'koza'). Pogosta poimenovanja so še *slačiti* (< *\*sъ* 'dol, stran' + *\*vblī* 'vleči') v primorskih in notranjskih govorih (npr. Brkini) in *majiti* (← kor. nem. *maien* 'majiti' ← nem. *Mai* 'maj') v rovtarskih in nekaterih gorenjskih govorih. V istrskih narečjih najdemo leksem *lupiti* (z različico *lupati* v panonskih narečjih, npr. Prekmurje in Prlekija),<sup>16</sup> v koroških in v delu gorenjskih narečij pa *luščiti* (← ps. *\*luska* 'luska').<sup>17</sup>

Manj pogosta poimenovanja so npr. *beliti* (← *\*bělb* 'bel') v severno- in južno-belokranjskem narečju, *čužiti* (← kolektiv *\*čužje* 'koruzno ličkanje') v obsoškem in nadiškem narečju, *žuriti* v kraškem narečju (z metatezo *r-ž ≥ ž-r* < *\*ružiti* 'luščiti, lupiti' ← *\*ruzga* 'luska'), *flincati* v koroških govorih (npr. Mežiška dolina) in *žlajsati* (← nem. *schleissen* 'lupiti, guliti', prevzeto pred bav. nem. onezvenečenjem *\*ž > š*) ter *šopiniti* in *šopinati* v severnopohorsko-remšniškem narečju (← srvnem. bav. *schoup* 'šop, sveženj'). Redka poimenovanja so *fidrati*

<sup>16</sup> V hrvaškem međimurskem narečju (v govoru vasi Sveti Martin) uporabljajo za ličkanje koruze izraz *lupati* (Blažeka 2008: 167).

<sup>17</sup> Rekonstrukcije na podlagi SES in ESSJ.

(← nem. *Fieder* ‘perje’) v ziljskem narečju in *rufati* (← nem. *rupfen* ‘skubiti’) v podjunskem narečju.

### 2.3. Ružiti (koruzo)

Ko je bila vsa koruzna oličkana, so jo dali sušiti, v zimskih večerih pa je sledilo odstranjevanje koruznega zrnja, ki se je od pokrajine do pokrajine razlikovalo. Ponekod so luščili kar s praznim koruznim storžem, vsaj od 20. stoletja dalje pa so za ruženje uporabljali preprostejše naprave [t. i. strgala, op. T. J.], kot so *železo* (Brkini),<sup>18</sup> *mrvalo* (Goriška Brda),<sup>19</sup> *ružovnik* (Dolenjska)<sup>20</sup> ali *gramp* (Kobariško) [ter *luščevac* na Koroškem in *robkavec* v Horjulu in na Dolenjskem, op. T. J.]. Oruženo koruzo so pospravili v skrinje ali predale (po Makarovič 1978: 68–69).

V Zilji na avstrijskem Koroškem so za luščenje koruze uporabili nizka sedišča (pogosto pručke), na katerega so položili *luščevac*, izdelan iz deščice in vanjo vgrajenega trikotnega strgala. Oseba, ki je luščila koruzo, je sedla na deščico na pručki in z obema rokama koruzo strgala po zobatem delu, koruzno zrnje pa je padalo v kad.



Slika 2. Jernej Šušteršič: Jerica Jank lušči koruzo na *uščoucu* [luščevac, op. T. J.], Melviče v Zilji, Avstrija, 1951 (SEM)

Kot je na Slovenskem več načinov za ročno luščenje koruze, tako so tudi poimenovanja tega opravila različna. V *SSKJ* ima glagol *luščiti* oz. *luščiti* pomen ‘odstranjevanje zrna s koruznega storža’. V slovenskih narečjih se najpogosteje

<sup>18</sup> V Brkinih so *mrvali* z manjšim podolgovatim kosom železa, ob katerega so drgnili *frmenton*.

<sup>19</sup> V Goriških Brdih so za *mrvanje* uporabljali železna *mrvala*.

<sup>20</sup> *Ružovnik* je lesena deščica z nabitimi železnimi konicami, žebliji in jermenom ter se prav tako kot prej omenjene naprave natika na roko.

uporablja leksem *luščiti* (← *\*luska* ‘luska’)<sup>21</sup> v štajerskih in delu koroških narečji ter v prekmurskem narečju, drugi najpogostejši leksem je *ružiti* (← *\*ruzga* ‘luska’) v dolenskih in notranjskih govorih, tretji pa *robkati* (← *\*rqbъ* ‘rob’) v gorenjski in rovtarski narečni skupini z glasovnimi različicami (npr. *rofkati* ali *rohkati*), v koroških govorih pa z besedotvornimi različicami (npr. *robiti* in *robati*).

Manj pogost je leksem *mrviti* (← *\*mъrva* ‘mrva; zdrobljeno’), ki je značilen za primorsko narečno skupino (npr. Brkini), v obsoškem narečju pa *mencati* (verjetno ekspresivna izpeljanka iz *\*meiti*). V manjših arealih se pojavljajo še leksemi *žuriti* (z metatezo *r-ž ≥ ž-r < \*ružiti* ‘luščiti, lupiti’) v kraškem in istrskem narečju, *ofuliti* (< *\*ob* ‘ob’ + *\*fuliti* ‘trgati, skubsti’ ← onomat. *\*ful-*) v rezijanskem narečju in *čužiti* (← kolektiv *\*čužje* ‘koruzno ličkanje’) v nadiškem narečju.

### 3. Zaključek

V 17. stoletju je koruza prišla tudi v naše kraje; zlasti dobro se je udomačila v prehrani celotne južne Evrope in Balkanskega polotoka. Zbrano gradivo kaže na veliko leksično raznolikost slovenskega jezika. Za koruzo se najpogosteje uporabljajo leksemi *koruza*, *turščica*, *sirek*, *frmenta* in *frmenton*, za pomen ‘ličkati’, tj. ‘odstranjevati krovne liste s koruznega storža’ *majiti*, *slačiti*, *kožuhati* in *lupiti*, za pomen ‘ružiti’, tj. ‘luščiti zrno s koruznega storža’, pa npr. še *luščiti*, *robiti* ali *robkati*.

Poleg slovanskih besed najdemo v narečjih tudi izposojenke, vendar so te redkejše. Največ prevzetih besed predstavljajo germanizmi (npr. *žlajsati*, *šopiniti* ali *šopinati* ‘ličkati’). Manj je romanizmov (predvsem na zahodu: primorska narečja), in sicer iz furlanščine (npr. *frmenta* ‘koruza’), tržaške ali knjižne italijanščine (npr. *frmentin* ali *frmenton* ‘koruza’). Najmanj je hungarizmov oz. madžarizmov (na skrajnem severovzhodu, npr. v prekmurskem narečju: *kukorica* ‘koruza’).

Ličkanje, slačenje oz. kožuhanje ter ruženje je bilo v preteklosti eno najpomembnejših skupinskih jesenskih opravil na kmetiji, danes pa večinoma ostaja le še kot prijeten običaj ohranjanja oz. obujanja tradicije, narečno izrazje, povezano z ročnimi opravili in načini obdelave koruze, ki jih danes nekateri informatorji le še pomnijo, pa zaradi moderne pridelave tone v pozabo.

<sup>21</sup> V hrvaškem medimurskem narečju (v govoru vasi Sveti Martin) uporabljajo za ruženje koruze izraz *lupati* (Blažeka 2008: 167).



## Literatura in viri

- Battisti, Carlo; Alessio, Giovanni. 1950–1957. *Dizionario etimologico Italiano*. Firenze: G. Barbèra.
- Benedik, Francka. 1996. Narečni izrazi za koruzo, koruzni storž, ličkati in ružiti. *Razprave. Razred za filološke in literarne vede*, 15, Ljubljana, 7–25.
- Blažeka, Đuro. 2008. Prijedlog koncepcije izrade rječnika poljoprivrednog nazivlja u međimurskom dijalektu. *Croatica et Slavica Iadertina*, 4, 4, Zadar, 157–180.
- Cossutta, Rada. 2010. *Romanizmi v poljedelskem in vinogradniškem izrazju slovenske Istre*. Koper: Založba Annales – Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče Koper – Zgodovinsko društvo za južno Primorsko (Annales Majora).
- Doria, Mario. 1987. *Grande dizionario del dialetto triestino: storico etimologico fraseologico*, con la collaborazione di Claudio Noliani. Trieste: Edizioni »Italo Svevo« – Edizioni »Il Meridiano«.
- ESSJ = Bezljaj, France. *Etimološki slovar slovenskega jezika I: A–J*, Ljubljana: SAZU, Inštitut za slovenski jezik (izd.) – Mladinska knjiga (zal.), 1977 (<sup>1</sup>1976); II: *K–O*, Ljubljana: SAZU, Inštitut za slovenski jezik (izd.) – Mladinska knjiga (zal.), 1982; III: *P–S*, dopolnila in uredila Marko Snoj in Metka Furlan, Ljubljana: SAZU – Znanstvenoraziskovalni center, Inštitut za slovenski jezik, Etimološko-onomastična sekcija (izd.) – Mladinska knjiga (zal.), 1995; IV: *Š–Ž*, avtorji gesel France Bezljaj, Marko Snoj in Metka Furlan, uredila Marko Snoj in Metka Furlan, Ljubljana: SAZU – Znanstvenoraziskovalni center, Inštitut za slovenski jezik, Etimološko-onomastična sekcija (izd.) – Založba ZRC (zal.), 2005; V: *kazala*, izdelala Marko Snoj in Simona Klemenčič, Ljubljana: SAZU – Znanstvenoraziskovalni center, Inštitut za slovenski jezik, Etimološko-onomastična sekcija (izd.) – Založba ZRC (zal.), 2007.
- Jakop, Tjaša. 2015. (Ne)prevzetost izrazja v slovenskih narečjih (po gradivu za Slovenski lingvistični atlas), *Jezikoslovni zapiski*, 21, 1, Ljubljana, 91–120.
- Jakop, Tjaša. 2020. Izrazi za sani in smuči (po gradivu za Slovenski lingvistični atlas). *Hrvatski dijalektološki zbornik*, 24, Zagreb, 107–142.
- Karničar, Ludvik; Žejn, Andrejka. 2009. Poimenovanja za koruzo v slovenskih narečjih na avstrijskem Koroškem: ob nadaljevanju dolgoročnega projekta o leksikalni inventarizaciji koroških govorov. *Slovenska narečja med sistemom in rabo*. Ur. Vera Smole. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, Obdobja 26, 575–588.
- Keber, Janez. 2011. *Slovar slovenskih frazemov*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. Spletna izdaja na [www.fran.si](http://www.fran.si).
- Kozar, Marija. 1996. *Etnološki slovar Slovencev na Madžarskem*. = *A magyarországi szlovének néprajzi szótára*. Monošter – Szombathely: Zveza Slovencev na Madžarskem.

- Makarovič, Marija. 1978. *Kmečko gospodarstvo na Slovenskem*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- OLA = *Obščeslavjanskij lingvističeskij atlas: serija leksiko-slovoobrazovatel'naja* 4: sel'skoe hozjajstvo = pol'nohospodárstvo. 2012. Bratislava: Medzinárodný komitét slavistov, Komisia pre Slovanský jazykový atlas – Slovenská akadémia vied, Jazykovedný ustav Ľudovita Štúra.
- Pirone, Giulio Andrea; Carletti, Ercole; Corgnali, Giovanni Battista. 2001. *Il Nuovo Pirone: vocabolario friulano*, aggiunte e correzioni riordinate da Giovanni Frau. Udine: Società filologica friulana (1935, 1972, 1996).
- Pleteršnik, Maks. 1894–1895. *Slovensko-nemški slovar* 1–2. Ljubljana: Knezoškofijstvo.
- SEL = *Slovenski etnološki leksikon*. 2004. Ur. Angelos Baš s sodelovanjem uradniških odborov. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- SEM: *ličkanje* (dostopno na: <https://www.etno-muzej.si/sl/digitalne-zbirke/lokacije/drasici>, prevzeto 1. 2. 2021)
- SEM: *ruženje* (dostopno na: <https://www.etno-muzej.si/sl/digitalne-zbirke/jernej-sustersic/f0006104>, prevzeto 1. 2. 2021)
- SES = Snoj, Marko. 2016. *Slovenski etimološki slovar*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Skok, Petar. *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika* I: A–J, 1971; II: K–poni<sup>1</sup>, 1972; III: poni<sup>2</sup>–Ž, 1973; IV: kazala, 1974. Ur. Mirko Deanović, Ljudevit Jonke. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.
- SLA 1.1 = Škofic Jožica; Gostenčnik, Januška; Horvat, Mojca; Jakop, Tjaša; Kenda-Jež, Karmen; Kostelec, Petra; Nartnik, Vlado; Petek, Urška; Smole, Vera; Šekli, Matej; Zuljan Kumar, Danila (ur. Jožica Škofic). 2011. *Slovenski lingvistični atlas 1: človek (telo, bolezni, družina) 1: atlas*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU (Jezikovni atlas). Spletna izdaja na [www.fran.si](http://www.fran.si).
- SLA 1.2 = Škofic Jožica; Gostenčnik, Januška; Horvat, Mojca; Jakop, Tjaša; Kenda-Jež, Karmen; Kostelec, Petra; Nartnik, Vlado; Petek, Urška; Smole, Vera; Šekli, Matej; Zuljan Kumar, Danila (ur. Jožica Škofic). 2011. *Slovenski lingvistični atlas 1: človek (telo, bolezni, družina) 2: komentarji*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU (Jezikovni atlas). Spletna izdaja na [www.fran.si](http://www.fran.si).
- SLA 2.1 = Škofic, Jožica; Gostenčnik, Januška; Hazler, Vito; Horvat, Mojca; Jakop, Tjaša; Ježovnik, Janoš; Kenda-Jež, Karmen; Nartnik, Vlado; Smole, Vera; Šekli, Matej; Zuljan Kumar, Danila (ur. Jožica Škofic, Mojca Horvat, Mojca, Karmen Kenda-Jež). 2016. *Slovenski lingvistični atlas 2: kmetija, 1: atlas*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU (Jezikovni atlas). Spletna izdaja na [www.fran.si](http://www.fran.si).
- SLA 2.2 = Škofic, Jožica; Gostenčnik, Januška; Hazler, Vito; Horvat, Mojca; Jakop, Tjaša; Ježovnik, Janoš; Kenda-Jež, Karmen; Nartnik, Vlado; Smole,

- Vera; Šekli, Matej; Zuljan Kumar, Danila (ur. Jožica Škofic, Matej Šekli). 2016. *Slovenski lingvistični atlas 2: kmetija, 2: komentarji*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU (Jezikovni atlas). Spletna izdaja na [www.fran.si](http://www.fran.si).
- SSKJ = *Slovar slovenskega knjižnega jezika* I: A–H, 1970; II: I–Na, 1975; III: Ne–Pren, 1979; IV: Preo–Š, 1985; V: T–Ž, 1991, Ljubljana: SAZU – ZRC SAZU – DZS.
- Škofic, Jožica. 2007. Karta slovenskih narečij z različnimi poimenovanji za krompir. *O slovenskem jeziku*. Ur. Monika Kalin Golob, Nataša Komac, Nataša Logar. Ljubljana: Evropski parlament, Informacijska pisarna za Slovenijo, Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije, Služba Vlade Republike Slovenije za evropske zadeve.
- Todorović, Suzana. 2021. *Narečje, življenje in hišna imena v treh istrskih krajih: Bertoki, Pomjan in Šared*. 1. izd. Koper: Libris.
- Valenčič, Vlado. 1970. *Kulturne rastline*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.

## Dijalektalni leksemi za kukuruz, guljenje i ljuštenje klipa

### Sažetak

Ovaj članak predstavlja dijalektne lekseme iz semantičkog polja naziva za kukuruz, lekseme za skidanje komušine s kukuruznog klipa i skidanje zrnja s kukuruznog okomka. U članku je predstavljen dijalektni materijal prikupljen za *Slovenski lingvistički atlas* (SLA) za pitanja 197 ‘kukuruz’, 198 ‘skidanje komušine s kukuruznog klipa’ i 198(a) ‘skidanje zrnja s kukuruznog klipa’. Jezični materijal iz slovenskog lingvističkog područja pokazuje veliku dijalektnu raznolikost slovenskoga jezika: uz leksem *ličkati* (‘skidati komušine s kukuruznog klipa’) postoje izrazi *majiti*, *slačiti*, *kožuhati*; za leksem *ružiti* (‘skidati zrnja s kukuruznog klipa’) *luščiti*, *robiti* ili *robkati* itd.

## Lexemes for corn and for husking and hulling in traditional farming

### Summary

This article presents dialectal lexemes from the semantic area of corn-related terms in traditional agriculture. The article presents dialectal material collected for the *Slovenian Linguistic Atlas* (SLA) on questions 197 ‘corn’, 198 ‘corn husking’, and 198(a) ‘corn hulling’. The linguistic material from the Slovenian language area shows considerable dialectal diversity; many different expressions are used for ‘corn’, as well as for ‘removing the husks from the corncob’ (*ličkati*,

*majiti, slačiti, kožuhati*, etc.) or ‘removing the kernels from the corncob’ (*ružiti, luščiti, robiti* or *robkati*, etc.).

Ključne riječi: slovenski dijalekti, Slovenski lingvistički atlas (SLA), dijalektalni leksik, etnologija

Ključne besede: slovenska narečja, Slovenski lingvistični atlas (SLA), narečna leksika, etnologija

Keywords: Slovenian dialects, Slovenian linguistic atlas (SLA), dialect lexicon, ethnology